

Inhoudsopgave

1. *Levensverhaal Etty*
2. *Citaten*
3. *Persoonlijke citaten*
4. *Striptekeningen*
5. *Nawoord*

Levensverhaal Eddy

Het gezin

Etty (Esther) Hillesum werd geboren op 15 januari 1914 in Middelburg. Ze woonde sinds haar tiende in Deventer. Ze had twee broers die jonger waren dan zij, Jaap (Jacob) en Mischa (Michael). Haar vader heette Louis (Levie) Hillesum en was leraar klassieke talen en later zelfs rector aan het Stedelijk Gymnasium, hier zaten Etty en haar broers ook op school. Hij was een strenge man maar kon, volgens oud-leerlingen, fantastisch lesgeven. De moeder van Etty heette Rebecca (Riva) Bernstein en was van origine Russisch. Ze is in 1907 uit haar vaderland gevlucht vanwege de pogroms. Door deze traumatische ervaringen had ze last van stemmingswisselingen en was ze nogal chaotisch. Het gezin woonde in de Duymaer van Twiststraat, en later in een statig huis in de Geert Grootestraat. De Joodse religie speelde in het gezin geen grote rol, ze gingen nooit naar de synagoge en onderhielden ook niet de sabbat. In 1937 liet Etty's vader het hele gezin uitschrijven uit het Nederlands-Israëlitisch kerkgenootschap.

Hoe het verder ging

Etty wou graag kinderrechter worden, dus vertrok ze in 1932 vanuit Deventer naar Amsterdam om rechten te gaan studeren. Daar leed ze een vrij wild en ongebonden leven met veel vrienden en vriendinnen. Ook bewoog ze zich in linkse studentenkringen. In 1939 studeerde ze af als jurist en begon ze aan haar studie Slavische talen. Maar al gauw maakten anti-Joodse maatregelen van de Duitse bezetter het haar onmogelijk om nog colleges te volgen.

Therapie bij Julius Spier

Etty voelde zich vaak chaotisch en depressief en had last van zware hoofdpijn. Doordat haar broers allebei meerdere keren waren opgenomen in een psychiatrische inrichting, vroeg Etty zich af 'of ze ook gek werd, zoals de hele familie'. In februari 1941 kwam ze in aanraking met handlijknkundige Julius Spier, kort hierna besloot ze bij

hem in therapie te gaan.

Julius Spier was een Joodse man die in 1939 naar Amsterdam uitweek. Hij kwam uit Berlijn waar hij oorspronkelijk bankier was. Hij is gescheiden, heeft twee kinderen en een verloofde in London.

Eén van de therapiemethoden die hij gebruikte was het schrijven in een dagboek dat haar 'verstopte gevoel' was verdwenen en dat ze zich veel 'vloeiender' en rustiger voelde. In haar dagboek staan ook veel in het Duits geformuleerde adviezen van Spier; 'Man soll sich nie deprimiert fühlen über eine Depression'.

Spier werd steeds belangrijker in het leven van Etty. Ze was zijn cliënt, maar later ook secretaresse, leerling en vriendin. In de kring mensen rondom Spier ontmoette Etty Henny Tideman (Tide). Tussen Henny, Julius en Etty groeide een bijzondere vriendschap waarin de bijbel een belangrijke oriëntatie was.

Op 15 september 1942 stierf Julius Spier, Etty had zich op dat moment zo goed ontwikkeld dat ze zijn dood goed kon verwerken. Dit lukte zeker goed, toen de Gestapo een dag na het overlijden van Julius op de stoep stond om hem op te halen voor kamp Westerbork.

Westerbork

In juli 1942 nam Etty een baantje aan. Ze ging werken als typiste bij de Joodse Raad, dit deed ze uit angst voor een oproep voor Westerbork. Het werk was tegen haar principes in, hierdoor hield ze het werk maar een paar weken vol. Vervolgens meldde ze zich als medewerkster 'sociale verzorging van doortrekkenden' in het Doorgangskamp Westerbork. Aanvankelijk had Etty de mogelijkheid telkens na veertien dagen werken in het kamp, een week met verlof terug te gaan naar Amsterdam. Eind 1942 werd ze zo ziek dat ze eerst moest herstellen voor ze terug kon. Ze wilde namelijk niet onderduiken, maar gewoon terug naar Westerbork om mensen te helpen. Begin 1943 keerde ze terug. Dit bleek definitief, in juli 1943 vervalt haar status van medewerker en werd ze een gewone

kampbewoonster. Haar broer Mischa en haar ouders zijn ondertussen zijn ondertussen ook opgepakt en naar hetzelfde kamp gebracht. Uit solidariteit weigerde Etty de mogelijkheid om dankzij een verzetsgroep te ontsnappen en onder te duiken. Ze wilde helpen, erbij zijn en begrijpen wat er gebeurde.

Op 7 september 1943 werd Etty met haar broer en ouders op transport gesteld naar vernietigingskamp Auschwitz. Etty zag nog een kans om een kaart, gericht aan Christine van Nooten, lerares in Deventer en vriendin van de familie, uit de trein te werpen. Hierop had ze geschreven: *“Christien, ik sla de bijbel open op een willekeurige plaats en vind dit: ‘de Heere is mijn hoog vertrek’. Ik zit te midden in een volle goederenwagen op mijn rugzak. Vader, moeder en Mischa zitten enige wagens verder. Het vertrek kwam toch nog vrij onverwachts. Plotseling bevel voor ons speciaal uit Den Haag. We hebben zingende dit kamp verlaten... We zullen drie dagen reizen. Dank voor al jullie goede zorgen... tot ziens van ons vieren. Etty”*

Zover bekend zijn haar ouders meteen bij aankomst vergast. Volgens bericht van het Rode Kruis is Etty op 30 november 1943 gestorven. Haar broer Mischa overlijdt een paar maanden later. Haar broer Jaap komt in 1945 om tijdens transport vanuit concentratiekamp Bergen-Belsen.

Citaten

1. Men zou een pleister op vele wonden willen zijn – 13 oktober 1942:

Etty voelt zich machteloos in de tijd van de Jodenvervolgingen. Ze wil graag helpen, Etty gaat dit doen op een praktische, fysieke manier. Ze helpt de mensen letterlijk met hun lasten dragen > ze hielp met koffers pakken en baby's dragen, haar manier van ondersteunen.

2. Vruchten en bloemen dragen op elke plek grond, waar men geplant is, zou dat niet de bedoeling zijn? En moeten wij er niet aan meehelpen deze bedoeling te verwezenlijken? – 2 oktober 1942:

Waar je ook geboren bent, je krijg opvattingen mee. Je cultuur beïnvloedt je. Wat je daar later mee doet is je eigen keuze, dat is je eigen verantwoordelijkheid (geworteld blijven in je huidige omstandigheden, of er wat mee doen, dat is je eigen beslissing).

3. En of ik een waardevol mens ben, dat zal pas blijken uit hoe ik me onder de veranderde omstandigheden gedragen zal. En ook als ik het niet zal overleven, dan zal de wijze, waarop ik sterf, doorslaggevend zijn om te weten, wie ik ben. – 11 juli 1942:

Kiezen voor het leven dat ze heeft, en dat waardevol maken. Je leven waarde geven door je manier van leven, je gedrag. Etty werd vernederd door de vervolgingen, geen vrijheden/toegang. Maar ze had geen haat voor de veroorzakers ervan, ze geloofden dat hoe je met zulke omstandigheden omgaat, de waarde van je leven bepaald.

4. En zo moet het toch ook zijn? Dat men z'n eigen somberheid, treurigheid of wat ook niet wreekt op anderen door onvriendelijkheid? Wanneer wij lijden, hoeven we andere toch niet mee te laten lijden? Wanneer op dit punt eens de opvoeding der mensheid ter hand genomen werd. Het is een bewustwordingsproces, dat ieder mens voor zich moet doormaken. – 11 juni 1942:

Toch had ze moeite om de Duitsers te zien als medemensen, ze moest 'vechten' om niet toe te geven aan de haat. Ondanks dat ze aan het lijden was, was voor haar het antwoord niet geweld. Volgens Etty is dit een bewustwording, die ieder zou moeten doormaken.

5. Het zal in latere jaren onze trots en onze overwinning zijn, dat iedere vernietigende slag, die men ons heeft willen toebrengen, in zijn tegendeel is omgeslagen en onze kracht en onze ontwikkeling slechts bevorderd heeft – 2 juni 1942:

Wat je niet doodt, maakt je sterker. Ze wil hiermee zeggen dat je in je kracht moet gaan staan, en dat slechte omstandigheden en moeilijke situaties je sterker maken. Laat deze quote je inspireren en je kracht geven in moeilijke tijden.

6. De bedreigingen van buiten steeds groter, de terreur stijgt met de dag. Ik trek het gebed om me heen als een donkere beschuttende muur, in het gebed trek ik me terug als in een kloostercel en treed dan weer naar buiten, 'gesammelder' en sterker en weer bijeengeraapt. Zich terugtrekken binnen de gesloten cel van het gebed, dit wordt voor mij een steeds grotere realiteit en ook noodzakelijkheid. – 18 mei 1942:

De strijd om rust en houding terwijl de oorlog met de dag erger wordt. Etty wilt wegkruipen van de buitenwereld, zich verstoppen. Ze zoekt rust en bescherming bij haar geloof, met gebeden probeert ze in haarzelf veiligheid te creëren. Ze had het geloof nodig om sterker te worden in het midden van de chaos, net als veel mensen nu nog steeds doen.

7. ... een slordig bureau vol boeken en papieren, dat van mij alleen is, zal ik altijd weer verkiezen boven het ideaalste en harmonische huwelijksbed. – 29 mei 1942:

Hier komt haar passie voor schrijven goed naar voren, voor haar is schrijven meer waard dan een huwelijk ooit zal zijn. Voor mannen en vrouwen nu is dit erg inspirerend om voor je eigen pad te kiezen,

voor je eigen passies en dromen.

8. Aan deze wereld, die zo vol dissonanten is, zou men niet de kleinste dissonant mogen toevoegen. – 29 mei 1942:

Daar waar al zoveel vervuiling is, de situatie niet erger maken met de kleinste negativiteit. Juist het tegendeel; positiviteit, alle kleine beetjes helpen. Om de wereld te verbeteren, bij jezelf beginnen.

9. Geef mij één kleine dichtregel per dag, mijn God, en wanneer ik hem niet altijd zal kunnen opschrijven, omdat er geen papier meer zal zijn en geen licht, dan zal ik hem zachtjes zeggen tegen jouw grote hemel, 's avonds. Maar geef me één kleine dichtregel af en toe -. – 24 september 1942:

Dit gaat vooral over het bidden, en hier steun en kracht uit halen. Ook al zijn er geen middelen om het op te schrijven, het fluisteren in de hemel helpt haar. Wanneer het leven te zwaar wordt om alleen te doorstaan, kan je geloof je er doorheen helpen. Geloof geeft troost, en geeft mensen een kans om hun emoties te uiten op een andere manier.

10: En al zou er nog maar één fatsoenlijke Duitser bestaan, dan zou die het waard zijn in bescherming genomen te worden tegen de hele barbaarse bende en om die éne fatsoenlijke Duitser zou men dan niet zijn haat mogen uitgieten over een geheel volk. -15 maart 1941:

Hier gaat het over discriminatie. Als voorbeeld neemt ze hier die ene fatsoenlijke Duitser, die niet alle haat zou moeten krijgen die veroorzaakt is door anderen Duitsers. Dit is ook nu nog belangrijk. Etty legt uit dat de een niet moet opdraaien voor de daden van een ander, net als bijvoorbeeld de situatie met moslims en extremisten. het feit dat er 'slechte moslims' (extremisten) zijn betekent niet dat er geen goede moslims meer zijn.

Persoonlijke citaten

Esma Eldemir

3. En of ik een waardevol mens ben, dat zal pas blijken uit hoe ik me onder de veranderde omstandigheden gedragen zal. En ook als ik het niet zal overleven, dan zal de wijze, waarop ik sterf, doorslaggevend zijn om te weten, wie ik ben

Ik vind deze quote erg inspirerend want dat is Etty zelf ook. Ze heeft nooit slechte bedoelingen gehad en de omstandigheden hebben geen invloed op haar gehad. Ze is een sterke vrouw die erg gelovig is. Zelfs in de oorlog bad ze elke dag tot God. Ze discrimineerde niet, had geen vooroordelen en was optimistisch. Ze wenste nooit iemand het slechte toe. Etty was ook een persoon die zich niks van andere aantrok. Ik respecteer hoe ze voor haarzelf opkwam en haar leven probeerde te lijden hoe zij zelf wilde. Ze had relaties met vrouwen en ging naar de universiteit. In haar dagboek heeft ze veel over haar leven geschreven en het is erg interessant en ontroerend om te lezen hoe Etty heeft geleefd tijdens de oorlog.

Emma Mostard

8. Aan deze wereld, die zo vol dissonanten is, zou men niet de kleinste dissonant mogen toevoegen

Dit is mijn favoriete quote, omdat ik hier ook in geloof. Als er al zoveel slechtheid en vervuiling in de wereld is, zou het niet zo mogen zijn dat je de wereld nog vuiler maakt. Meer negativiteit heeft de wereld niet nodig. Juist het tegenovergestelde, positiviteit kan de moeilijkste situaties beter en minder zwaar maken. Dit is belangrijk om te onthouden, voor niet alleen mijzelf maar ook voor anderen. Etty inspireert mij, omdat ze niet iemand is die boven mij staat. Ze is net als ik nu ben, jong geweest. Ze was gewoon een persoon, met zuurstof in haar longen, met twijfels over zichzelf en het leven. Etty wou ondanks dat ze zelf ieder moment opgepakt zou kunnen worden, anderen helpen. Dat is inspirerend voor mij; hoe slecht je het zelf ook hebt, probeer andere te helpen die het ook moeilijk hebben. Je bent niet alleen.

Romee Satink

1. Men zou een pleister op vele wonden willen zijn

Deze quote van Etty Hillesum vind ik persoonlijk het mooist. Etty wou graag helpen in de oorlog, maar wist vaak niet precies hoe. Toch greep ze elke kleine taak aan om te kunnen helpen en iets te kunnen betekenen voor anderen. Dat vind ik een heel mooi gebaar. Hoe klein iets ook is, voor sommige mensen kan zo'n klein gebaar een wereld van verschil maken. Ik denk dat wanneer iedereen dat in het dagelijkse leven iets meer zou doen, we een veel vredigere samenleving zouden hebben.

Weronika Woloszun

10. En al zou er nog maar een fatsoenlijke Duitser bestaan, dan zou die het waard zijn in bescherming genomen te worden tegen de hele barbaarse bende en om die ene fatsoenlijke Duitser zou men dan niet zijn haat mogen uitgieten over een geheel volk

Ik heb voor deze quote gekozen, want het gaat over discriminatie. Zelf als een buitenlander vond ik het moeilijk om me aan te passen aan de Nederlandse cultuur, het was wel lastig in het begin, want niet iedereen was altijd vriendelijk. Dus maak niet uit waar je vandaan komt of je blank of zwart bent alles is mogelijk als je het maar wilt! Etty Hillesum heeft me met haar dagboeken geïnspireerd, omdat zij laat zien dat alles mogelijk is als je ervoor gaat. Er zijn altijd mensen die jou willen kleineren maar dat maak niet uit. Etty leert je om niet op te geven en gewoon leven hoe jij het wilt.

Helin Yilmaz

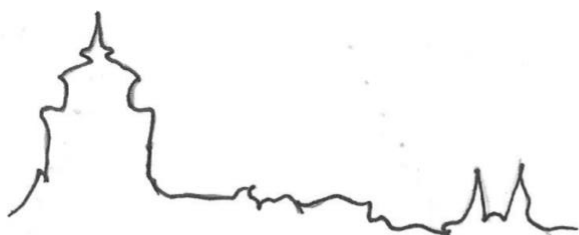
10. En al zou er nog maar één fatsoenlijke Duitser bestaan, dan zou die het waard zijn in bescherming genomen te worden tegen de hele barbaarse bende en om die éne fatsoenlijke Duitser zou men dan niet zijn haat mogen uitgieten over een geheel volk

Dit is mijn persoonlijke favoriete quote van Etty, omdat het gaat over discriminatie en het zo veel mogelijk bestrijden ervan. Ze vergelijkt iemand niet met de daden van iemand anders. Ik vind dat ze wijze woorden gebruikt om dit over te brengen op de mensen. Discriminatie is iets wat nog steeds heel veel gebeurt. Groepen mensen worden met elkaar vergeleken en daar wordt vervolgens (vaak onterecht) een uitspraak over gedaan. Ik ben van mening, net als Etty, dat je iemand niet kan beoordelen voor de daden van zijn of haar volk. Etty Hillesum deed deze uitspraak al in 1941. Daarom is dit mijn favoriet; zij wist 76 jaar geleden al hoe mensen op de goede manier behandeld zouden moeten worden. Dit is iets wat sommigen vandaag de dag nog steeds niet weten en/of kunnen.

Striptekeningen

Eddy

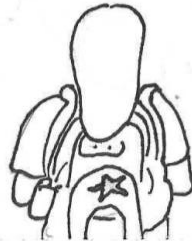
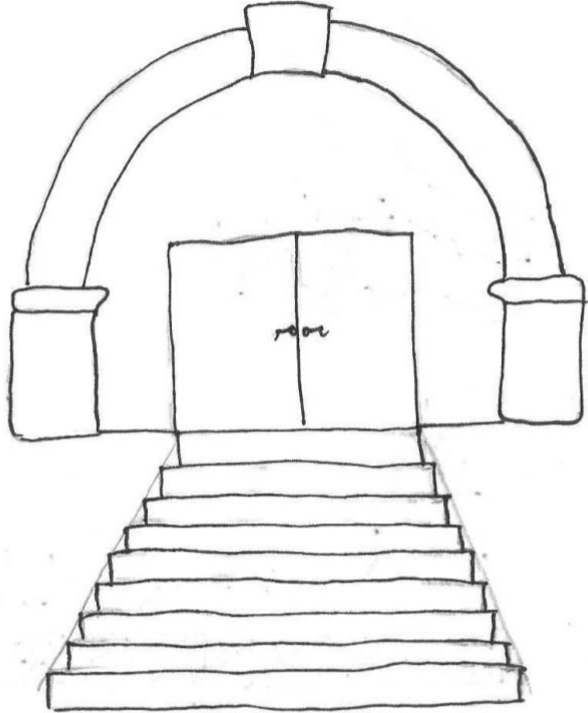

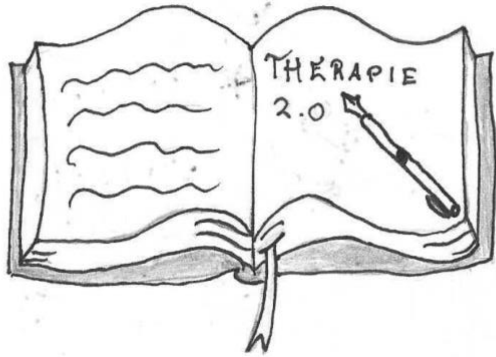
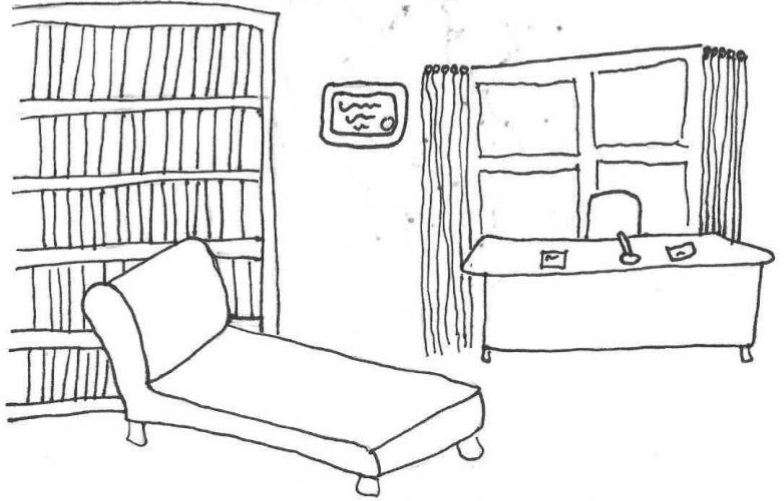
DEVENTER

3

Amsterdam

5

6

Nawoord

Wij hebben dit boekje gemaakt in het kader van ons profielwerkstuk over Etty Hillesum. We vinden het erg bijzonder dat we nu weten wat haar levensverhaal is en zijn er trots op dat onze school naar haar is vernoemd.

We hopen dat we door middel van dit boekje mensen kunnen informeren over Etty Hillesum en dat mensen het Etty Hillesum Centrum hier in Deventer eens gaan bezoeken. Zonder het Etty Hillesum Centrum was het ons nooit gelukt om dit boekje op deze manier van de juiste informatie te voorzien. We zijn hen daar erg dankbaar voor!

Esma Eldemir, Emma Mostard, Romee Satink, Weronika Woloszun en Helin Yilmaz (Etty Hillesum Lyceum, Het Vlier)